

Janina Garbaczowska

"Władysław St. Reymont. Twórca i dzieło", Julian Krzyżanowski, Lwów 1937 : [recenzja]

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej 35/1/4, 337-338

1938

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

wany przez S. Waszaka opis działu Kasprowiczowskiego w Muzeum Miejskim poznańskim z szczegółowym katalogiem biblioteki pamiątek i autografów Kasprowicza, korespondencji odbieranej, literatury krytycznej kasprowiczowskiej zgromadzonej przez samego poetę. Poza tym mieści się tam bibliografia bieżąca tej literatury oraz kronika. Towarzystwu Literackiemu im. Kasprowicza, a zwłaszcza jego niezmordowanemu *spiritus movens* p. Z. Zaleskiemu, należy się szczerza wdzięczność za cenne wydawnictwo.

Kraków

Stanisław Pigoń

Julian Krzyżanowski: *Władysław St. Reymont. Twórca i dzieło*. Lwów 1937. Stron VIII + 212.

Niewielka rozmiarami książka prof. J. Krzyżanowskiego o Reymontcie daje szeroki, jasny i popularny wykład analityczno-syntezy o twórczości autora *Chłopów*.

Monograf zaczynając swe dzieło od charakterystyki Reymonta jako człowieka ustala — na podstawie zwierzeń pisarza samouka o sobie samym i ich konfrontacji z jego utworami — jego typ psychiczny i twórczy; Reymont jest świetnym obserwatorem życia i urodzonym epikiem; wchodząc na teren rzeczy nieuchwytnych („myślanych“) czuje się źle, jeżeli je zaś do powieści wprowadza, to dlatego jedynie, że ulega wpływom pisarzy innych i postulatam epoki, w której tworzył.

Analiza dzieł Reymonta wykaże słuszność charakterystyki początkowej.

Rozdział *Krosnowa i świat* poświęcony omówieniu powieści, których głównym zagadnieniem jest — przeżyty przez samego Reymonta — bunt przeciw konwenansowi (*Komediantka*, *Fermenty*, *Marzyciel*, *Wampir*), ukazuje Reymonta jako dobrego obserwatora środowiska, na gruncie psychologicznym posługującego się jednak frazeologią.

Zdolności obserwatorskie przynoszą w powieści późniejszej, w *Ziemi obiecanej*, zdecydowane zwycięstwo elementu zbiorowego nad indywidualnym, z autora zaś czynią zwiastuna romansu o „bohaterze zbiorowym“.

Tkwiąca w *Ziemi obiecanej* niechęć do miasta i uznanie dla „pracy bożej“ na roli rodzą *Chłopów*, najpotężniejsze dzieło Reymonta, odpowiadające i momentowi dziejowemu, w którym chłop stał się siłą polityczną, i talentowi pisarza, który na gruncie opisu „prac i dni“ był artystą z bożej łaski.

Nacisk wywierany przez modę i ducha czasu, w którym wskrzeszając tradycje romantyczne sięgano do przeszłości, daje czytelnikom Reymonta niespodziankę: *Rok 1794*, utwór słaby, pełen reminiscencji, o wartościowych jedynie — zgodnie z naturą talentu pisarza — scenach zbiorowych. „Z tego stanowiska“ — pisze prof. Krzyżanowski — „jest *Rok 1794* zupełnie konsekwentnym ogniwem w łańcuchu, do którego należą *Ziemia obiecana* i *Chłopi*“ (s. 148).

Omawiając nowele Reymonta stwierdza Krzyżanowski drogę pisarza od metody realistyczno-naturalistycznej do symbolu i alegorii.

Rozdział o artyzmie twórcy *Chłopów* klasyfikuje style pisarza: prosty (rejestracyjny), pełny (sienkiewiczowski), przeladowany (styl prozy poetyckiej), oraz język i jego obrazowość.

Książkę zamykają ciekawe rozważania o Reymoncie wczoraj i dziś. Ze stanowiska wczorajszego ustala prof. Krzyżanowski Reymontowi zaszczytne miejsce w dorobku powieściowym końca XIX w. i początku w. XX. U pisarza podziwia rozległość pomysłów, obiektywizm obserwacji, talent epicki z bożej łaski, zmysł utrwalania zanikającego obyczaju.

Z punktu widzenia dzisiejszego przedstawia Reymont wartość jako pisarz, który poruszał zagadnienia zawsze aktualne czy to pod względem problematyki (*Ziemia obiecana*, *Chłopi*), czy artyzmu; wszak powieści Reymontowskie wyprzedzają dzisiejsze romanse o „pracach i dniach“.

Cechą zasadniczą rozważań prof. Krzyżanowskiego jest doskonałe rozplanowanie materiału, wynikające z gruntownego przemyślenia typu psychicznego i typu twórczego omawianego pisarza. Dzięki temu analiza dorobku Reymontowskiego zmieściła się w pięciu rozdziałach (od II do VI), których końcowe wnioski syntetyczne są jednocześnie znakomitym nawiązaniem do rozważań następnych. Każdy bowiem etap twórczości Reymonta stanowi ogniwo zrozumiałe, jeśli nie zawsze oczekiwane, w łańcuchu dzieł wszystkich.

Walorem książki jest usłużne operowanie materiałem i cytaty w dużej ilości, ułatwiające czytelnikowi szybką orientację.

Wartość olbrzymią ma nakreślone szeroko tło porównawcze, ustawiczne dygresje w stronę pisarzy Reymontowi współczesnych, dawniejszych i tych, co po nim przyjść mieli. Cała niemal epika Europy od Homera po czasy dzisiejsze, mieni się w cytowaniu dzieł i zestawieniach, które są ciekawe, czasem frapujące, zawsze zaś pobudzające do myślenia.

Książka prof. Krzyżanowskiego — obok ścisłości badania — odznacza się jasnością dzieła popularnego, i to jest jej rys najsympatyczniejszy. Dla szerokiej rzeszy inteligencji zajmującej się Reymontem będzie ona lekturą bardzo pożyteczną i ciekawą, dla badaczy Reymonta — zasadniczym punktem wyjścia.

Lwów

Janina Garbaczowska

Konstanty Troczyński: *Artysta i dzieło*. Studium o *Próchnie* Wacława Berenta. Poznań 1938.

Praca Troczyńskiego jest próbą napisania monografii o *Próchnie* Berenta. Autor zrywa świadomie i celowo z typem tradycyjnych prac tego rodzaju, o charakterze genetycznym i historycznym. Nie interesuje się tedy ani „historią motywów fabularnych i treściowych“ badanej powieści, ani też „całym kompleksem spraw, obejmowanych wspólnie tematem dzieła i epoka“. — Nie negując zresztą